

Brocki, Zygmunt

"In memoriam Casimiri Nitsch. Księga w stulecie urodzin", pod red. Mieczysława Karasia, Wrocław 1975 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/3, 589-590

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bagby'ego metoda porównawcza wrywa zdarzenia z kontekstu historycznego — chce on bowiem wyjaśniać dzieje przez zestawienie podobieństw i różnic (co jest „zabawą w klocki”, jak zauważa J. Topolski), a nie przez wykrywanie mechanizmów przemian w poszczególnych okresach historycznych, na co kładą akcent historycy marksistowscy. Podstawową słabością książki jest zatem jej ahistoryzm, próba wchłonięcia historii przez antropologię. Zauważyć wypada jednak, że w pracy Bagby'ego widać pewien wpływ marksizmu, choćby w ujęciu roli jednostki w dziejach.

Nie można pominąć słusznych uwag krytycznych autora pod adresem historyków, zbyt stroniących od ujęć ogólnych. Wydaje się, że słabość ta jest obecnie przełamywana, a historycy przyjmują coraz bardziej otwartą postawę wobec doświadczeń innych nauk, w tym również antropologii⁴. Wartość omawianej książki leży głównie w inspiracji do dalszych poszukiwań metodologicznych w nauce historycznej i wcale tej wartości nie umniejsza fakt, że model zaproponowany przez Bagby'ego może okazać się niesłuszny. Niektóre koncepcje autora otwierają przy tym nowe pola badawcze, choćby np. jego ujęcie cywilizacji jako kultury miejskiej stwarza olbrzymią szansę dla historyków techniki.

Bezsporną zaletą książki jest jej język i styl. Rzadko zdarza się, aby książka z zakresu metodologii była „do czytania”, a wymóg ten spełnia praca Bagby'ego. Jest to przykład, że nawet o zagadnieniach trudnych i abstrakcyjnych można pisać precyzyjnie, a jednocześnie jasno, bez jakże często zbędnego żargonu naukowego. Dzięki temu praca Bagby'ego (nieprzypadkowo wydano ją w nakładzie 10 000 egzemplarzy) przybliży licznym czytelnikom problematykę metodologii historii i chyba (mimo swego ahistoryzmu nie jest to jednak książka antyhistoryczna) przekona o niezbędności wiedzy historycznej nie tylko dla zrozumienia współczesności, ale także dla prognozowania przyszłości.

Józef Piłatowicz
(Warszawa)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

In memoriam Casimiri Nitsch. Księga w stulecie urodzin. Pod red. Mieczysława Karasia. Wrocław 1975. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 147 s. portr.

Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk.

Tom jest wynikiem sesji naukowej poświęconej Kazimierzowi Nitschowi w setną rocznicę jego urodzin. Sesja ta, zorganizowana przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego z udziałem Instytutu Języka Polskiego PAN, odbyła się 1—2 II 1974 r. w Krakowie¹. Z 11 referatów wygłoszonych na sesji w tomie zamieszczono 8. Otwiera go referat M. Karasia *Dorobek naukowy Kazimierza Nitscha*, s. 7—17; na s. 16—17 jest zestawienie literatury o Nitschu (32 pozycje). Historii nauki dotyczy też referat Jana Petra z Pragi *Serbołużyckie zainteresowania Kazimierza Nitscha*, s. 46—73, w tym s. 63—73

⁴ Por. np. I. Pietrzak-Pawłowska: *Historia kultury, a historia nauki i techniki. Refleksje po XIV Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki Tokio-Kioto (19—27 VIII 1974)*. „Kwartalnik Historyczny” 1975 z. 3 s. 703—706.

¹ O sesji tej zob.: „Język Polski” R. 54: 1974 s. 284—286. Również z okazji tej rocznicy Nitschowi poświęciło zebranie Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego; zob. tamże s. 282—284.

listy uczonego łużyckiego, członka PAU, Arnošta Muki (1854—1932) do Nitscha (11 listów z lat 1903—1918) i Nitscha do Muki (16 listów z lat 1903—1929).

Inny fragment epistolografii naukowej K. Nitscha stanowi jego korespondencja z uczonym ukraińskim, profesorem języków ruskich Uniwersytetu Jagiellońskiego, Janem Ziłyńskim (1879—1952). Jej część, 12 listów Nitscha z lat 1923—1931, wydał w omawianym tomie prof. M. Karaś (s. 127—139). W słowie wstępnym prof. Karaś zaznacza, że okres, z którego pochodzą opublikowane teraz listy Nitscha, jest okresem ważnym w historii polskiego językoznawstwa. Najogólniej rzecz ujmując w listach tych są informacje na temat: powstawania Studium Słowiańskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego i powołaniu doń J. Ziłyńskiego (są tu też informacje o zabiegach o powołanie uniwersytetu ukraińskiego w Polsce), informacje o druku „Rocznika Sławistycznego” i „Języka Polskiego” oraz o staraniach K. Nitscha jako redaktora tych czasopism. Ponadto M. Karaś przedrukował (s. 138—139) statut Studium Słowiańskiego UJ, o którym wspomina Nitsch w korespondencji z Ziłyńskim. Prof. Karaś dodatek ten dał m.in. dlatego, że „statut ten jest już fragmentem historii nauki polskiej i poszukiwań organizacyjnych, jakich zresztą nie brak i w dobie współczesnej. Warto zatem przypomnieć zdarzenia sprzed 50 lat, zwłaszcza w dobie integracji nauk i powstawania zespołów zróżnicowanych. Dzieje Studium Słowiańskiego są tu szczególnie pouczające i znamienne” (s. 129).

Na końcu tomu zamieszczone są głosy w dyskusji nad referatami wygłoszonymi na sesji. Między innymi prof. Alfred Zaręba, w latach 1942—1945 student tajnych kompletów polonistycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim, mówił o działalności Nitscha w tajnym nauczaniu w tym uniwersytecie (s. 141—144)², a prof. Stanisław Urbańczyk dał kilka wspomnień o postawie Nitscha wobec okupantów i o gehennie, jaką przeżył w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen (s. 144—146)³.

Zygmunt Brocki
(Gdańsk)

Universitas rediviva. W 30 rocznicę pierwszej powojennej inauguracji Uniwersytetu Jagiellońskiego 19 III 1945. Kraków 1975, 100 s.

Uniwersytet Jagielloński. Biuletyn Informacyjny Rektora nr 29.

Zeszyt zawiera wybór 364 not informacyjnych i regestrów źródłowych obejmujących 348 dni historii Uniwersytetu Jagiellońskiego między 18 stycznia 1945 r. (dzień wyzwolenia Krakowa) a 31 grudnia 1945 r., stanowiących w sumie jeden z najbardziej ważkich i znaczących rozdziałów w 600-letniej historii Krakowskiej Wszechnicy — jak pisze redaktor zeszytu, Leszek Hajdukiewicz (s. 3).

Kronikę tę opracował zespół pracowników Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego niemal wyłącznie na podstawie akt tego Archiwum, pomocniczo sięgając do nielicznych opracowań literaturowych; wyzyskał też przygotowane do druku w Archiwum UJ materiały do historii osobowych i materialnych strat Uniwersytetu w okresie okupacji.

Z. Br.

² Por. *Alma Mater w podziemiu. Kartki z dziejów tajnego nauczania w Uniwersytecie Jagiellońskim 1941—1945*. Pod red. Marii i Alfreda Zarębów. Kraków 1964. W druku jest podobna, lecz obszerniejsza książka: *Ne cedat Academia*, przygotowana i opracowana również przez M. i A. Zarębów.

³ Por. wspomnieniową książkę S. Urbańczyka *Uniwersytet za kolczastym drutem (Sachsenhausen-Dachau)* wyd. 2 Kraków 1969. Książkę tę zrecenzował w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” (R. 15: 1970 s. 403—405) Z. Wójcik.